

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรวิชาอาชีพระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ผู้วิจัยได้ศึกษาโดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 ตอน และนำเสนอตามลำดับดังนี้

1. โครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. จุดประสงค์ โครงสร้าง และสาระสำคัญของวิชาอาชีพในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533
3. การใช้หลักสูตร
  - 3.1 การแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน
  - 3.2 การจัดปัจจัยและสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการใช้หลักสูตร
  - 3.3 การจัดการเรียนการสอนวิชาอาชีพ
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. โครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

การขยายโอกาสทางการศึกษาเป็นนโยบายสำคัญประการหนึ่งของรัฐบาล ที่ต้องการยกระดับการศึกษาของประชากรให้สูงขึ้น และสร้างความสะดวกให้แก่กลุ่มประชากรผู้ด้อยโอกาสต่าง ๆ ให้มีโอกาสได้รับการศึกษาจนถึงระดับมัธยมศึกษา ทั้งนี้เนื่องจากในปัจจุบันสภาพเศรษฐกิจ สังคม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีความซับซ้อนและก้าวหน้าขึ้นเป็นอย่างมาก ทำให้การศึกษาขั้นพื้นฐาน 6 ปี ในระดับประถมศึกษาไม่เพียงพอที่จะตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ ประกอบกับช่วงอายุของนักเรียนที่จบการศึกษาในระดับนี้ ซึ่งมีอายุประมาณ 11-12 ปี ยังเป็นข้อจำกัดในการพัฒนาให้เกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ กล่าวคือ การพึ่งตนเอง การมีความรู้พื้นฐานที่เพียงพอในการทำงานอาชีพ และการครองตนอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข ตลอดจนการเป็นแรงงาน

ที่มีคุณภาพ นอกจากนี้อัตราการศึกษาต่อในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ยังอยู่ในเกณฑ์ต่ำมาก และผลจากการประชุมระดับโลกเรื่องการศึกษาเพื่อปวงชน ทุกประเทศมุ่งเน้นที่จะขยายโอกาสให้กับประชาชน ได้มีโอกาสศึกษาสูงขึ้น โดยเน้นประชากรกลุ่มเป้าหมายที่ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคม (ศูนย์อำนวยการขยายโอกาสทางการศึกษา, 2534, หน้า 1)

ด้วยเหตุผลดังกล่าว รัฐบาลได้เล็งเห็นความสำคัญและตระหนักว่าการส่งเสริมให้เยาวชน ได้รับการศึกษาสูงขึ้นเป็นภารกิจที่จำเป็นและเร่งด่วน จึงกำหนดนโยบายให้กระทรวงศึกษาธิการ ดำเนินโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในปี พ.ศ.2530 ซึ่งการดำเนินงานในระยะแรกนั้น คณะรัฐมนตรีได้มีมติในคราวประชุมเมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2530 มอบหมายให้ กรมสามัญศึกษารับผิดชอบดำเนินการในพื้นที่เป้าหมายชนบทยากจน 38 จังหวัด เพื่อให้เด็กเรียนที่จบการศึกษาภาคบังคับที่อยู่ในพื้นที่ชนบทห่างไกล มีฐานะยากจน ได้มีโอกาสเข้ารับการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยไม่เก็บค่าเล่าเรียน โดยดำเนินงานในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ จัดตั้งโรงเรียนใหม่ จัดตั้งโรงเรียนสาขา จัดที่พักในโรงเรียน และจัดหน่วยเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ต่อมาในปี พ.ศ.2531 กระทรวงศึกษาธิการจึงได้ขยายขอบข่ายการดำเนินงานขยายโอกาสทางการศึกษาครอบคลุมทุกจังหวัดทั่วประเทศ ในปีการศึกษา 2530-2532 มีโรงเรียนเข้าในโครงการจำนวน 400 โรงเรียน สามารถรับนักเรียนได้ทั้งสิ้น 11,673 คน (สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น, 2535, หน้า 13) และในปี พ.ศ.2532 คณะรัฐมนตรีได้มีมติในคราวประชุมเมื่อวันที่ 27 ตุลาคม 2532 มอบหมายให้กระทรวงศึกษาธิการโดยกรมการศึกษานอกโรงเรียน ดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการระยะสั้นโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในส่วนของการศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยกำหนดกลุ่มประชากรเป้าหมายไปที่ เด็กและเยาวชนที่จบการศึกษาภาคบังคับแต่ไม่ได้ศึกษาต่อ และกลุ่มคนที่มีสภาพปัญหาเฉพาะ เช่น ชนกลุ่มน้อย ชุมชนแออัด เด็กเร่ร่อน ทหารเกณฑ์ ผู้ต้องขังในเรือนจำ เป็นต้น (ศูนย์อำนวยการขยายโอกาสทางการศึกษา, 2534, หน้า 24)

ผลการดำเนินงานขยายโอกาสทางการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียนดังกล่าว ยังมีข้อจำกัดหลายประการ อัตราการศึกษาต่อยังต่ำ ในปีการศึกษา 2532 นักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แล้ว มีอัตราการเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เพียงร้อยละ 50.87 มีนักเรียนที่ไม่ได้

เรียนต่ออีกประมาณร้อยละ 49.13 หรือประมาณ 517,600 คน (สำนักงานการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2535, หน้า 4) ดังนั้น ในปี พ.ศ.2533 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และเลขาธิการคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้เสนอแนวทางการขยายโอกาสทางการศึกษาให้กับประชาชนที่ด้อยโอกาสแก่รัฐบาล ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติในคราวประชุมเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2533 มอบหมายให้สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ดำเนินงานขยายโอกาสทางการศึกษา ภายใต้โครงการ "นำร่องขยายการศึกษาภาคบังคับ" โดยเปิดสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนประถมศึกษาที่มีความพร้อมจังหวัดละ 1-3 โรงเรียน (ยกเว้นกรุงเทพมหานคร) รวมโรงเรียนที่เปิดทำการสอนในปีการศึกษา 2533 จำนวน 119 โรงเรียน ต่อมาในปีการศึกษา 2534 เปิดดำเนินการอีก 97 โรงเรียน เพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมายจังหวัดละ 3 โรงเรียน (สำนักงานการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2535, หน้า 9)

จากการประเมินผลการดำเนินงานโครงการนำร่องขยายการศึกษาภาคบังคับ โดยสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ร่วมกับสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (กองแผนงาน, 2534, หน้า 10-13) สรุปได้ว่า เป็นการดำเนินงานที่ช่วยให้ผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา ได้มีโอกาสเรียนสูงขึ้น ประชาชนให้การสนับสนุนและเรียกร้องให้เปิดโรงเรียนเพิ่มขึ้น ต่อมากระทรวงศึกษาธิการ โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และปลัดกระทรวงศึกษาธิการ มีนโยบายเร่งการขยายโอกาสทางการศึกษา ไปสู่ส่วนภูมิภาคอย่างทั่วถึง คณะรัฐมนตรี จึงได้มีมติในคราวประชุมเมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม 2534 มอบหมายให้ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เปิดทำการสอนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดเพิ่มขึ้นอีก 1,150 โรงเรียน ในปีการศึกษา 2534 อีกทั้งมีนโยบายที่จะเปิดเพิ่มอีกปีละ ประมาณ 1,000 โรงเรียน จนครบ 4,200 โรงเรียน ในปีการศึกษา 2537 ภายใต้โครงการ "ขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน" สรุปแล้วโรงเรียนประถมศึกษาที่เปิดสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ตั้งแต่ปีการศึกษา 2533-2535 มีจำนวนทั้งสิ้น 2,633 โรงเรียน (สำนักงานการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2535, หน้า 10 และ หน้า 21) และในปีการศึกษา 2535 นี้ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติได้ยกเลิก

โครงการนำร่องขยายการศึกษาภาคบังคับ เนื่องจากโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการนำร่องขยายการศึกษาภาคบังคับมีความพร้อม และสามารถที่จะขยายโครงการต่อไปอย่างกว้างขวางโดยไม่ต้องทดลองอีก และได้ผนวกเข้าเป็นโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา ภายใต้ชื่อโครงการ "ขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน"

โครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ดังนี้

1. เพื่อยกระดับความรู้พื้นฐานให้ประชาชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา ได้เรียนสูงขึ้นไปจนถึงชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น
2. เพื่อปูพื้นฐานการดำเนินงานขยายการศึกษาภาคบังคับจาก 6 ปี เป็น 9 ปี
3. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนเห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ และมีโอกาสพัฒนาทักษะในวิชาชีพที่ตนมีความถนัดและสนใจสำหรับการดำเนินชีวิตที่ดีขึ้นต่อไป

(กองนโยบายและแผน, 2534, หน้า 8)

นอกจากนี้ยังมีจุดเน้นในการดำเนินงาน 3 ประการ ดังนี้

1. มุ่งจัดการศึกษาให้นักเรียนที่ไม่ได้เข้าเรียนต่อมัธยมศึกษาตอนต้นสังกัดอื่นที่อยู่ห่างไกลในชนบท
2. การเรียนการสอนเน้นการฝึกด้านทักษะพื้นฐานเพื่อการประกอบอาชีพ และเมื่อนักเรียนเรียนจบแล้วสามารถเห็นช่องทางในการประกอบอาชีพที่สามารถพึ่งตนเองได้ ตลอดจนใช้แหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอน
3. สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคม และเป็นพลเมืองดีในสังคม ตลอดจนมีคุณธรรม จริยธรรม รักและต้องการพัฒนาท้องถิ่นของตนเองให้ดีขึ้น

(สำนักงานการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2535, หน้า 17)

เพื่อให้การดำเนินงานขยายโอกาสทางการศึกษาเป็นไปตามนโยบาย และบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติจึงได้จัดตั้ง "สำนักงานการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สขพ.)" ขึ้นเพื่อดำเนินงานด้านการขยายโอกาสทางการศึกษา พร้อมทั้งได้กำหนดบทบาทหน้าที่ และแนวทางการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับกรม จังหวัด อำเภอ และโรงเรียน

สำหรับแนวทางการดำเนินงานขยายโอกาสทางการศึกษาระดับโรงเรียนนั้น สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดไว้ดังนี้

1. รับนโยบายและแนวทางการดำเนินงานจาก สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด และ สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ
2. ประชาสัมพันธ์วัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียน ในโครงการเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจและเจตคติที่ดีแก่ผู้ปกครองนักเรียน ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
3. ประสานงานกับกลุ่มโรงเรียน สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ และ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ในการจัดอัตรากำลังครู การจัดทำเอกสารหลักสูตร วัสดุ อุปกรณ์ ฯลฯ สำหรับการสอนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น
4. สืบรวจ และจัดทำข้อมูลเกี่ยวกับผู้อำนวยการท้องถิ่น แหล่งวิชาการ สถานประกอบการ และสถานประกอบอาชีพอิสระ เพื่อขอความร่วมมือในการจัดการเรียนการสอน และการพัฒนาทักษะด้านอาชีพของนักเรียน
5. พัฒนาคู่มือภายในโรงเรียนให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ
6. พัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น
7. จัดวัสดุอุปกรณ์ ห้องเรียนและสิ่งแวดลอม ในโรงเรียน ให้เอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอน
8. จัดการเรียนการสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ให้บรรลุจุดหมายของหลักสูตร และ สอดคล้องกับจุดเน้นในการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ
9. นิเทศภายในและพัฒนาการสอนของครู
10. รายงานความก้าวหน้าและผลการดำเนินงานให้สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ ทราบ

(สำนักงานการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2535, หน้า 24-25)

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การดำเนินการจัดการเรียนการสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน จะเป็นไปตามจุดเน้นและบรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการได้นั้น โรงเรียนจะต้องจัดการเรียนการสอนโดยมุ่งเน้นทางด้านวิชาอาชีวศึกษา ดังนั้น การนำหลักสูตรวิชาอาชีวศึกษาไปใช้ในโรงเรียนจึงมีความสำคัญยิ่ง โรงเรียนจะต้องดำเนินการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการของท้องถิ่นและผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้ค้นพบช่องทางในการประกอบอาชีพตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

2. จุดประสงค์ โครงสร้าง และสาระสำคัญของวิชาอาชีวศึกษาในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533

โดยที่หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะเพียงพอที่จะนำไปใช้ประกอบอาชีพได้ประการหนึ่ง จึงได้กำหนดวิชาอาชีวศึกษาไว้ในหลักสูตร และได้กำหนดจุดประสงค์ โครงสร้างของหลักสูตรไว้ดังนี้

จุดประสงค์วิชาอาชีวศึกษา

1. เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจในหลักของวิชาอาชีวศึกษาพอที่จะนำไปปรับปรุงการดำรงชีวิต
2. เพื่อให้มีความสามารถและทักษะในอาชีพเพียงพอที่จะนำไปใช้ในการประกอบอาชีพตามควรแก่วัย
3. เพื่อให้มีเจตคติที่ต่องานอาชีพและมีคุณธรรมในการประกอบอาชีพ
4. เพื่อให้มีความสามารถในด้านการจัดการ การตลาด และการร่วมมือในการประกอบ

กิจการหรือธุรกิจ

โครงสร้างวิชาอาชีวศึกษา

วิชาอาชีวศึกษา ประกอบด้วยรายวิชาต่าง ๆ ซึ่งแยกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 งานผลิต ได้แก่ รายวิชา ช 011-ช 01127

กลุ่มที่ 2 งานบริการ ได้แก่ รายวิชา ช 021-ช 02137

กลุ่มที่ 3 งานเสริมงานผลิตและงานบริการ ได้แก่ รายวิชา ช 031-ช 0327

กลุ่มที่ 4 งานอาชีพอิสระระหว่างเรียน ได้แก่ รายวิชา ช 041

รายวิชาอาชีพในกลุ่มที่ 1-3 มุ่งให้ผู้เรียนมีทักษะและเทคนิคในงานอาชีพแตกต่างกันไป ตามสภาพอาชีพ ส่วนรายวิชาอาชีพในกลุ่มที่ 4 มุ่งส่งเสริมการประกอบอาชีพอิสระระหว่างเรียน การจัดการเรียนการสอนวิชาอาชีพระดับมัธยมศึกษาตอนต้นนั้น โรงเรียนจะต้องดำเนินการ ตามเงื่อนไขที่กรมวิชาการ (2535, หน้า 106) กำหนดไว้ดังนี้

1. การเลือกรายวิชาอาชีพนอกเหนือจากรายวิชาที่กำหนดในหลักสูตรนี้ ผู้เรียนอาจเลือก เรียนจากหลักสูตรอื่นใดที่เทียบเท่า
2. ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนซ้ำได้ แต่โรงเรียนต้องจัดการเรียนการสอนให้อยู่ในระดับ ที่สูงขึ้น
3. ในกรณีผู้เรียนมีประสบการณ์ในอาชีพซึ่งตรงกับรายวิชาอาชีพที่มีในหลักสูตรกลุ่มที่ 1-3 สามารถลงทะเบียนเรียนรายวิชานั้น เพื่อขอรับการประเมินผลให้ได้หน่วยการเรียนรู้ โดยไม่ต้อง เรียน ทั้งนี้ต้องไม่เกิน 2 หน่วยการเรียนรู้และเป็นไปตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ
4. รายวิชา ช 041... เป็นรายวิชาเพื่อการประกอบอาชีพระหว่างเรียน ผู้เรียนจะ ต้องผ่านรายวิชาอาชีพที่มีเนื้อหาและทักษะตรงกับรายวิชานี้มาก่อน และหรือโรงเรียนได้ตรวจสอบ แล้วว่าผู้เรียนมีความรู้พื้นฐานเพียงพอที่จะเรียนรายวิชานี้ได้

โรงเรียนจะต้องตั้งคณะกรรมการเพื่อพิจารณาอนุมัติโครงการ กำหนดหน่วยการเรียนรู้ ตามความเหมาะสมกับอาชีพที่เลือก ติดตามประเมินผลโครงการ และโรงเรียนจะต้องกำหนดให้มี อาจารย์ที่ปรึกษาประจำตัวนักเรียน หรือกลุ่มนักเรียน เพื่อให้คำปรึกษา นิเทศ และติดตาม ประเมินผลการปฏิบัติโครงการ

ทั้งนี้อาจลงทะเบียนเรียนภายใน 1 ภาคเรียน หรือหลายภาคเรียนก็ได้ แต่เมื่อรวม 3 ปี แล้วต้องไม่น้อยกว่า 12 หน่วยการเรียนรู้

5. รายวิชาที่มีตัวเลข 1, 2 ต่อท้าย เป็นรายวิชาต่อเนื่อง ต้องเลือกเรียนตามลำดับวิชา แต่ถ้าโรงเรียนตรวจสอบแล้วเห็นว่า ผู้เรียนมีความรู้หรือทักษะในระดับต้นๆ แล้ว ก็สามารถลงทะเบียนเรียนรายวิชาที่สูงขึ้นได้ โดยไม่ต้องเรียนตามลำดับ ทั้งนี้ให้อยู่ในดุลพินิจของโรงเรียน สำหรับรายวิชาที่ระบุความรู้พื้นฐานไว้ ผู้เรียนต้องมีความรู้ในเรื่องที่ระบุ ทั้งนี้จะโดยการลงทะเบียนเรียน หรือโรงเรียนได้ตรวจสอบแล้วว่าผู้เรียนมีความรู้พื้นฐานสำหรับที่จะเรียนรายวิชานั้นได้

6. สำหรับรายวิชา ช 02136-ช 02137 ผู้สอนต้องเป็นผู้ได้รับใบอนุญาตการประกอบโรคศิลปะแผนโบราณ สาขาเภสัชกรรม หรือสาขาเวชกรรมหรือแบบประยุกต์ หรือผู้ที่ได้รับอนุญาตจากกระทรวงสาธารณสุขให้ปฏิบัติงานเภสัชกรรมแผนโบราณ

3. การใช้หลักสูตร

หลักสูตรเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการจัดการศึกษาเพราะเป็นตัวกำหนดทิศทางการจัดการศึกษาให้บรรลุตามความมุ่งหมายที่วางไว้ หลักสูตรจะประสบผลสำเร็จมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลเพียงใดขึ้นอยู่กับ การนำหลักสูตรไปใช้ ดังที่ สงัด อุทรานันท์ (2532, หน้า 262) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการนำหลักสูตรไปใช้ว่า การนำหลักสูตรไปใช้เป็นการบ่งชี้ถึงความสำเร็จหรือความล้มเหลวของหลักสูตรโดยตรง ในการนำหลักสูตรไปใช้นั้น มีนักการศึกษาให้แนวคิดไว้ดังนี้

สมิตร คุณานุกร (2523, หน้า 6-7) กล่าวว่า การนำหลักสูตรไปใช้ หมายถึง การที่ผู้บริหารและครู นำเอาโครงการของหลักสูตรที่เป็นรูปเล่มเหล่านั้น ไปปฏิบัติให้เกิดผล และรวมถึงการบริหารงานทางด้านวิชาการของโรงเรียน เพื่ออำนวยความสะดวกและนักเรียนสามารถสอนและเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด

โบแชมป์ (Beauchamp, 1975, อ้างใน สันต์ ธรรมบำรุง, 2525, หน้า 149) กล่าวถึงการนำหลักสูตรไปใช้ว่า หมายถึง การนำหลักสูตรไปปฏิบัติโดยประกอบด้วยกระบวนการที่สำคัญที่สุด คือ การแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้ครูได้มีพัฒนาการเรียนการสอน

การนำหลักสูตรไปใช้เป็นขั้นตอนของการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติในระดับชั้นเรียน การนำหลักสูตรไปใช้ให้เกิดประสิทธิภาพ จะต้องอาศัยกิจกรรมและกระบวนการต่างๆ จากแนวความคิดของ สุมิตร คุณานุกร (2523, หน้า 130-132), วิชัย วงษ์ใหญ่ (2525, หน้า 184), ธำรง บัวศรี (2532, หน้า 278-283), สัจจ อุทรานนท์ (2532, หน้า 263-271) และ อำนวย จันทร์แบน (2532, หน้า 7) สรุปได้ว่า การนำหลักสูตรไปใช้จะเกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่สำคัญ 3 ประการดังนี้

1. การแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน
2. การจัดปัจจัยและสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการใช้หลักสูตร
3. การจัดการเรียนการสอน

3.1 การแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 เป็นหลักสูตรที่มุ่งเน้นการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับสภาพความต้องการที่หลากหลายของแต่ละท้องถิ่น จึงกำหนดหลักการ จุดหมาย โครงสร้างรายวิชา คำอธิบายรายวิชา ตลอดจนระเบียบการวัดผลและประเมินผล การเรียนไว้อย่างกว้าง ๆ มีลักษณะยืดหยุ่นได้ เพื่อให้ท้องถิ่นนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นของตน ผู้ใช้หลักสูตรไม่สามารถนำหลักสูตรไปใช้สอนได้เมื่อยังไม่มีการปรับหรือดัดแปลง ดังนั้น การกิจที่จะต้องปฏิบัติเป็นอันดับแรกในการนำหลักสูตรไปใช้ก็คือ การแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน สุมิตร คุณานุกร (2518, หน้า 130) กล่าวว่า การแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน หมายถึง การตีความจุดหมายและกำหนดรายละเอียดของหลักสูตร ผลผลิตที่ได้จากกิจกรรมการแปลงหลักสูตรไปสู่การสอนจะออกมาในรูปของเอกสารหลักสูตร ที่เรียกว่า ประมวลการสอน โครงการสอน หรือแผนการสอน

เมื่อวิเคราะห์ความหมายของการแปลงหลักสูตรไปสู่การสอนดังกล่าว สามารถแบ่งกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติออกเป็น 2 กิจกรรม คือ

1. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น การตีความจุดหมายและกำหนดรายละเอียดของหลักสูตรซึ่งเป็นกระบวนการในการวิเคราะห์หลักสูตรแม่บทหรือหลักสูตรระดับชาติ เพื่อนำไปสู่การ

จัดกิจกรรมการเรียนการสอนในระดับชั้นเรียนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการของท้องถิ่นนั้น กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับท้องถิ่นนั่นเอง

2. การจัดทำเอกสารหลักสูตร (แผนการสอน) ซึ่งเป็นเอกสารที่อธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับรายละเอียดต่าง ๆ ของหลักสูตรอย่างครบถ้วนและชัดเจน ครูผู้สอนสามารถใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนได้จริง แผนการสอนเป็นเอกสารหลักสูตรที่ได้จากการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

สรุปได้ว่า ภารกิจที่จะต้องปฏิบัติในการแปลงหลักสูตรไปสู่การสอนมี 2 ประการคือ การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และการจัดทำเอกสารหลักสูตร (แผนการสอน)

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

เหตุผลในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

หลักสูตรระดับท้องถิ่นเป็นหลักสูตรที่สอดคล้องกับหลักการพัฒนาหลักสูตรมากที่สุด ด้วยเหตุผลที่ว่า หลักสูตรที่สร้างขึ้นจำเป็นจะต้องมีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาและสนองความต้องการของสังคมที่ใช้หลักสูตรนั้น ๆ โดยเหตุนี้หากหลักสูตรได้พัฒนาขึ้นมาเพื่อใช้ในชุมชนแห่งใดแห่งหนึ่งโดยเฉพาะก็ย่อมจะสามารถตอบสนองต่อความต้องการของสังคมได้มากที่สุด และในการพัฒนาหลักสูตรได้มีการยอมรับว่าสมควรจะให้ผู้ใช้หลักสูตรมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรด้วย (สังัด อุทรานันท์, 2532, หน้า 311) แต่ในปัจจุบันการจัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ต้องใช้หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นจากส่วนกลางเพื่อใช้กับประชากรโดยส่วนรวมในพื้นที่ทั่วประเทศ การพัฒนาหลักสูตรเพื่อใช้ในระดับประเทศเช่นนี้ ย่อมไม่สามารถกำหนดเนื้อหาสาระให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการของแต่ละท้องถิ่นได้ ดังนั้น กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการจึงเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นดำเนินการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับท้องถิ่นของตน ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ชีวิตจริงของตน เรียนรู้สภาพเศรษฐกิจ และสภาพของสังคมในท้องถิ่นของตนให้มากที่สุด

ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

การพัฒนาหลักสูตรในระดับท้องถิ่น หมายถึง การเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการปรับปรุง เพิ่มเติมหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นในลักษณะต่างๆ ดังนี้

1. เพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหาในรายวิชาที่มีอยู่แล้ว
2. กำหนดกิจกรรมเสริม
3. ทำสื่อเสริม
4. การพัฒนากระบวนการเรียนการสอน
5. จัดทำรายวิชาเพิ่มเติมในกลุ่มวิชาบังคับเลือกและวิชาเลือกเสรี

ท้องถิ่นในที่นี้ หมายถึง หน่วยงานระดับกรมที่เกี่ยวข้อง เขตการศึกษา จังหวัด อำเภอ กลุ่มโรงเรียน และโรงเรียน (กรมวิชาการ, 2535, หน้า 33)

ลักษณะของหลักสูตรท้องถิ่น

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2535, หน้า 52) กำหนดลักษณะของหลักสูตรท้องถิ่นไว้ดังนี้

1. เน้นหลักสูตรตามโครงสร้างรายวิชาบังคับเลือก หรือรายวิชาเลือกเสรี
2. มีเนื้อหาสาระสอดคล้องและเป็นไปตามสภาพชีวิต เศรษฐกิจ สังคมของแต่ละท้องถิ่น

โดยเฉพาะ

3. มีวัตถุประสงค์และเนื้อหาสาระชี้ให้เห็นถึงปัญหา ความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครอง ประชาชน ในแต่ละท้องถิ่น
4. มีเนื้อหาสาระสัมพันธ์สอดคล้องกับทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น ทรัพยากรมนุษย์ แผนงาน/โครงการ และแนวโน้มของการพัฒนาท้องถิ่น
5. มีวัตถุประสงค์มุ่งเน้นให้นักเรียนได้ใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเป็นสาระสำคัญในการพัฒนาชีวิต เศรษฐกิจ และสังคมของท้องถิ่น
6. มีวัตถุประสงค์และเนื้อหาสาระที่สนองความต้องการของนักเรียนเฉพาะกลุ่ม โดยเฉพาะการส่งเสริมความชำนาญในงานอาชีพ

วิธีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นสามารถดำเนินการได้หลายวิธี ทั้งขึ้นอยู่กับศักยภาพของผู้ปฏิบัติ สงัด อุทรานันท์ (2527, หน้า 309) และ วิชัย ราษฎร์ศิริ (2524, หน้า 30-31) ได้เสนอ วิธีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่สอดคล้องกันว่า สามารถดำเนินการได้ใน 3 ลักษณะ ดังนี้

การขยาย คือ การขยายความมุ่งหมาย และเนื้อหาจากนามธรรมเป็นรูปธรรม หรือเพิ่มเติมข้อปลีกย่อย และรายละเอียดที่จะทำให้ความมุ่งหมายนั้นสัมฤทธิ์ผล

การปรับ คือ การนำเอาความมุ่งหมาย หรือเนื้อหาวิชาซึ่งกล่าวไว้อย่างกว้างๆ มาปรับให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น

การเพิ่ม คือ การเพิ่มเนื้อหาบางเรื่องที่เป็นเรื่องเฉพาะของแต่ละท้องถิ่นที่ควรเรียนรู้ แต่คนในท้องถิ่นอื่นไม่จำเป็นต้องเรียนรู้ก็ได้

เคมป์ (Kemp, 1977, อ้างใน อำนวย จันทร์บันเทิง, 2532, หน้า 143-144) ได้จำแนกการพัฒนาหลักสูตรไว้ดังนี้

1. การพัฒนาหลักสูตรจากส่วนกลาง (Centre-based หรือ Top-down) หรือการพัฒนาหลักสูตรระดับชาติ เป็นการกำหนดความมุ่งหมาย เนื้อหาสาระความรู้อย่างกว้าง ๆ และครอบคลุม

2. การพัฒนาหลักสูตรจากโรงเรียน (School-based หรือ Bottom up หรือ Grassroots) ซึ่งสามารถดำเนินการได้ 3 ลักษณะ คือ

1) การสร้างหลักสูตรใหม่

2) การปรับของเดิม หมายถึง การปรับหรือขยายหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น

3) เลือกจากที่มีอยู่ หมายถึง การคัดเลือกหลักสูตรสำเร็จรูป แล้วนำไปใช้ตามความเหมาะสม

แนวดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

สำหรับแนวทางการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในระดับโรงเรียนนั้น โรงเรียนสามารถดำเนินการได้ดังนี้

1. การจัดทำรายวิชาเพิ่มเติมในกลุ่มวิชาบังคับเลือก หรือวิชาเลือกเสรี การพัฒนาหลักสูตรในลักษณะนี้ โรงเรียนสามารถทำรายวิชาชั้นใหม่ หรือเลือกจากรายวิชาที่กรมวิชาการจัดทำไว้ แล้วนำมาจัดทำชั้นใหม่ในลักษณะผสมผสานก็ได้
2. การเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหาในรายวิชาที่มีอยู่แล้ว โรงเรียนสามารถทำได้โดยการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงรายละเอียดเนื้อหาได้ตามความเหมาะสม โดยยึดจุดประสงค์ของรายวิชาเป็นหลัก
3. การทำสื่อเสริม เช่น หนังสือเรียน คู่มือการสอนวิชาต่าง ๆ เป็นต้น สื่อต่าง ๆ นั้น แม้กระทรวงศึกษาธิการได้จัดทำไว้แล้ว แต่โรงเรียนสามารถจัดทำเพิ่มเติมได้ทุกกรณี
4. กำหนดกิจกรรมเสริม กิจกรรมต่าง ๆ ในทุกรายวิชา โรงเรียนสามารถพัฒนาให้เหมาะสมกับผู้เรียน หรืออาจจะกำหนดกิจกรรมใหม่ก็ได้

(สำนักงานการขยายโอกาสทางการศึกษาชั้นพื้นฐาน, 2535, หน้า 52-53)

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในลักษณะต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาแล้ว ควรจะดำเนินการตามกระบวนการดังนี้

1. จัดตั้งคณะทำงาน
2. ศึกษา สัมภาษณ์ รวบรวมข้อมูล ข้อเสนอแนะของท้องถิ่น
3. กำหนดจุดมุ่งหมายสำหรับหลักสูตรท้องถิ่น
4. พิจารณาความเหมาะสมของหลักสูตรกลางกับสภาพของท้องถิ่น
5. ดำเนินการเลือกเนื้อหาสาระของหลักสูตรกลาง และ/หรือจัดสร้างรายวิชาขึ้นมาใหม่
6. วิเคราะห์ทบทวนร่างหลักสูตรและปรับปรุง
7. ประชาสัมพันธ์หลักสูตร และเสนอขออนุมัติหลักสูตร

8. ดำเนินการใช้หลักสูตร
9. ติดตาม นิเทศและประเมินผลการใช้หลักสูตร
10. ปรับปรุงแก้ไข

(สังต์ อุทรานันท์, 2532, หน้า 314-315, อำนาจ จันทร์แป้น, 2532, หน้า 145 และสำนักงานการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2535, หน้า 54)

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมีความสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการนำหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 ทุกรายวิชาไปใช้ ทั้งนี้เพราะหลักสูตรกำหนด จุดหมาย โครงสร้าง และคำอธิบายรายวิชาต่าง ๆ ไว้อย่างกว้าง ๆ ดังนั้นก่อนที่โรงเรียนจะนำหลักสูตร ไปใช้ จะต้องดำเนินการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการของท้องถิ่นของตน จนกระทั่งสามารถนำไปจัดการเรียนการสอนในห้องเรียนได้จริง

การจัดทำเอกสารหลักสูตร (แผนการสอน)

แผนการสอน เป็นเอกสารหลักสูตรที่อธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับรายละเอียดต่าง ๆ ของหลักสูตรอย่างชัดเจน จนสามารถนำไปสอนได้ แผนการสอนจึงเป็นเอกสารที่สำคัญที่สุดสำหรับครูที่จะใช้เป็นแนวทาง ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้บรรลุผลตามจุดหมายของหลักสูตร (สันต์ ธรรมบำรุง, 2525, หน้า 165)

ในการจัดทำแผนการสอน ครูผู้สอนจะต้องนำเอาวิชาที่จะต้องทำการสอนตลอดภาคเรียน มาสร้างเป็นแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การใช้สื่ออุปกรณ์ และการวัดผลและประเมินผล สำหรับเนื้อหาสาระและจุดประสงค์การเรียนย่อย ๆ ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์หรือจุดเน้นของหลักสูตร สภาพของผู้เรียน ความพร้อมของโรงเรียนและท้องถิ่น ซึ่งถ้ากล่าวอีกนัยหนึ่ง แผนการสอน ก็คือ การเตรียมการสอนเป็นลายลักษณ์อักษรล่วงหน้า หรือคือ บันทึกการสอนตามปกตินั่นเอง (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2534, หน้า 29)

การจัดทำแผนการสอนอาจจะมีหลากหลายตามลักษณะเนื้อหาวิชา ความคิดสร้างสรรค์ ของครู บัณฑิตสนับสนุนของ โรงเรียนและท้องถิ่น แต่โดยทั่วไปแล้วการจัดทำแผนก็มีขั้นตอนดังนี้

1. การวิเคราะห์คำอธิบายรายวิชา

การวิเคราะห์คำอธิบายรายวิชา สามารถทำได้โดยการนำคำอธิบายรายวิชาอาชีพ
ในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2533 มาวิเคราะห์รายละเอียดของเนื้อหาสาระของรายวิชา
ซึ่งมีสาระสำคัญแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

คำอธิบายเชิงเนื้อหา	ใช้เป็น	กรอบเนื้อหา
คำอธิบายเชิงกิจกรรมการเรียนรู้	ใช้เป็น	กรอบกิจกรรม
คำอธิบายเชิงจุดประสงค์การเรียนรู้	ใช้เป็น	กรอบจุดประสงค์

2. กำหนดโครงสร้างวิชา

เมื่อวิเคราะห์คำอธิบายรายวิชาแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือ กำหนดโครงสร้างของวิชา โดย
ใช้คำอธิบายเชิงจุดประสงค์การเรียนรู้เป็นจุดประสงค์การเรียนรู้ปลายทาง แล้วนำมาวิเคราะห์
แยกย่อยเป็นจุดประสงค์การเรียนรู้นำทาง โดยยึดกระบวนการเป็นตัวนำในการวิเคราะห์จุดประสงค์
ซึ่งทั้งนี้ขึ้นอยู่กับธรรมชาติของเนื้อหาวิชาที่แตกต่างกัน และใช้คำอธิบายเชิงเนื้อหาเป็นกรอบของ
เนื้อหา ประกอบกับการศึกษาเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น หนังสือเรียน หนังสืออ้างอิงข้อมูล
ของท้องถิ่น มากำหนดเป็นเนื้อหาสาระย่อย ๆ ที่จะบรรจุลงในตารางโครงสร้างวิชา โดยระบุ
จำนวนคาบเวลาที่สอนในแต่ละจุดประสงค์ให้เหมาะสม สัมพันธ์กับเวลาที่หลักสูตรกำหนดให้สอนใน
ภาคเรียนนั้น

3. การเขียนแผนการสอน คือ การนำเนื้อหา จุดประสงค์การเรียนรู้จากโครงสร้างวิชา
มาออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ กำหนดสื่อ อุปกรณ์ การวัดผลและประเมินผลให้สอดคล้องกัน
สำหรับรูปแบบในการเขียนแผนการสอน ไม่มีรูปแบบที่แน่นอนตายตัว อาจเขียนได้หลายรูปแบบตาม
ความเหมาะสม เช่น แบบตาราง แบบการเขียนเชิงบรรยาย หรือแบบผสมระหว่างตารางและ
แบบบรรยาย การที่จะเขียนรูปแบบใดนั้นขึ้นอยู่กับความต้องการ ความสะดวกของครูผู้สอน แต่
ไม่ว่าจะใช้รูปแบบใด จะต้องมียอดประกอบที่สำคัญดังนี้

1. จุดประสงค์การเรียนรู้
2. เนื้อหาวิชา
3. กิจกรรมการเรียนการสอน
4. สื่อการเรียนการสอน
5. การวัดผลและประเมินผล

(สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2534, หน้า 30-36)

องค์ประกอบดังกล่าวข้างต้น เป็นสิ่งที่ครูผู้สอนจะต้องพิจารณาคัดเลือกหรือกำหนดก่อนที่จะบรรจุลงในแผนการสอน เพื่อที่จะสามารถจัดการเรียนการสอนให้บรรลุจุดประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้

การจัดการเรียนการสอนหรือการจัดประสบการณ์เรียนรู้ที่จะให้เกิดพฤติกรรมแก่ผู้เรียนตามที่หลักสูตรต้องการนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องกำหนดจุดประสงค์ของการเรียนการสอนแต่ละครั้งให้ชัดเจน ความมุ่งหมายของการกำหนดจุดประสงค์ก็เพื่อต้องการชี้ให้เห็นถึงชนิดของพฤติกรรมที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ เพื่อที่จะได้วางแผนจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอน (อำนาจ จันทร์แก่น, 2532, หน้า 52)

สำหรับประเภทของจุดประสงค์การเรียนการสอนนั้น ไชยยศ เรืองสุวรรณ (2533, หน้า 54) ได้จำแนกประเภทของจุดประสงค์ออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. จุดประสงค์ที่มีลักษณะกว้าง ๆ ที่ไม่สามารถวัด หรือสังเกตได้ทันที
2. จุดประสงค์ที่มีลักษณะเฉพาะ สามารถสังเกตพฤติกรรม หรือการปฏิบัติของผู้เรียนได้

สงวน ลักษณะ (2534, หน้า 12) และสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534, หน้า 33) ได้กล่าวถึงจุดประสงค์การเรียนรู้ใน 2 ลักษณะ ดังนี้

1. จุดประสงค์การเรียนรู้ปลายทาง หมายถึง จุดประสงค์การเรียนรู้ของรายวิชา
2. จุดประสงค์การเรียนรู้นำทาง หมายถึง จุดประสงค์การเรียนรู้เชิงพฤติกรรมย่อย ๆ

ที่นำมาจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแล้ว สามารถทำให้บรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ปลายทางนั้นๆ

จุดประสงค์การเรียนรู้มีความสำคัญต่อการนำไปใช้เป็นแนวทางในการกำหนดเนื้อหา กิจกรรมและประสบการณ์สำหรับผู้เรียน รวมทั้งการประเมินผลสัมฤทธิ์ และการประเมินหลักสูตร (ธวัชชัย ชัยจิรฉายากุล, 2532, หน้า 211-212) ดังนั้น ในการกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ จึงต้องกำหนดอย่างมีหลักเกณฑ์ ชำรง บัวศรี (2504, อ้างใน สังต อุทรานันท์, 2532, หน้า 206-208) ได้เสนอแนะหลักเกณฑ์ในการกำหนดจุดประสงค์ไว้ 5 ประการ ดังนี้

1. สอดคล้องกับความต้องการของสังคมหรือท้องถิ่น
2. สอดคล้องกับความต้องการของเด็ก
3. สอดคล้องกับหลักการปกครองของประเทศ
4. สอดคล้องกับจุดประสงค์ข้ออื่น
5. สามารถนำมาปฏิบัติได้

นอกจากจะต้องคำนึงถึง เกณฑ์ดังกล่าวข้างต้นแล้ว ในการกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ จำเป็นจะต้องระบุให้ชัดเจนว่าต้องการให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมการเรียนรู้ด้านใดบ้าง วิลลิกันท์ (2534, หน้า 8-10) กล่าวว่า การกำหนดจุดประสงค์ของแต่ละวิชาควรกำหนดให้ครอบคลุมพฤติกรรมดังนี้

1. ความรู้ความคิด
2. ทักษะ
3. จริยธรรม คุณธรรม และค่านิยม
4. การจัดการ คำว่า "การจัดการ" มีความหมาย 3 ลักษณะ คือ
  - 4.1 ไม่ว่าจะสอนวิชาใดต้องสอนให้ถึงขั้นนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันด้วย
  - 4.2 ต้องสอนให้ผู้เรียนรับรู้กระบวนการและนำไปใช้ได้
  - 4.3 ต้องสอนให้ผู้เรียนเห็นช่องทางในการนำสิ่งที่ได้เรียนไปใช้ในการประกอบอาชีพ หรือหารายได้

เนื่องจากหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533 เน้นการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการ ดังนั้น ในการกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ในวิชาต่าง ๆ นอกจากจะต้องกำหนดให้ครอบคลุมพฤติกรรมดังกล่าวข้างต้นแล้ว จะต้องแทรกทักษะกระบวนการ

9 ประการ และกระบวนการที่สอดคล้องกับธรรมชาติของเนื้อหาวิชาไว้ในจุดประสงค์การเรียนรู้ นำทางด้วย (สงบ ลักษณะ, 2534, หน้า 13)

การคัดเลือกเนื้อหาวิชา

เนื้อหาวิชา หมายถึง ข้อมูลความรู้ สิ่งอันเป็นสาระ ซึ่งได้ถูกเลือกสรรจากวิชาต่าง ๆ ซึ่งเมื่อนำมาให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จะทำให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะ และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตาม จุดหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตร (ถาวร บัวศรี, 2532, หน้า 203) เนื้อหาวิชาจึงเป็นเสมือน เครื่องมือที่จะนำผู้เรียนไปสู่จุดหมายที่กำหนดไว้ ด้วยเหตุนี้การคัดเลือกเนื้อหาวิชาจะต้องกระทำ อย่างรอบคอบ โดยอาศัยหลักเกณฑ์ และวิธีการในการคัดเลือกที่เหมาะสม ถาวร บัวศรี (2532, หน้า 211-213), ธวัชชัย ชัยจิรฉายากุล (2529, หน้า 175-182) และ สุมิตร คุณานุกร (2520, หน้า 81-87) ได้เสนอหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกเนื้อหาวิชาที่สอดคล้องกันสรุปได้ดังนี้

1. สอดคล้องกับจุดประสงค์ของหลักสูตร
2. สอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียน
3. สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน
4. สอดคล้องกับวุฒิภาวะและประสบการณ์ของผู้เรียน
5. เชื่อถือได้และเป็นแก่นสารของความรู้ในวิชานั้น ๆ
6. มีประโยชน์ต่อผู้เรียนทั้งในปัจจุบันและอนาคต

เกณฑ์ในการคัดเลือกเนื้อหาวิชาดังกล่าว มีความสำคัญเท่าเทียมกันในการคัดเลือกเนื้อหา วิชาควรจะนำมาพิจารณาพร้อม ๆ กัน

การคัดเลือกเนื้อหาวิชานอกจากจะต้องอาศัยหลักเกณฑ์แล้ว วิธีการในการคัดเลือกก็มีความสำคัญในอันที่จะทำให้ตัดสินได้ว่าเนื้อหาวิชาใดมีความจำเป็นสำหรับผู้เรียน และสามารถทำให้ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ได้ สุมิตร คุณานุกร (2518, หน้า 89-95) และ สงัด อุทรานันท์ (2532, หน้า 174-175) ได้เสนอแนะวิธีการคัดเลือกเนื้อหาที่สอดคล้องกันสรุปได้ดังนี้

1. การใช้ความคิดเห็นพิจารณาตัดสิน
2. การใช้ความคิดเห็นส่วนรวม

3. การวิเคราะห์

3.1 การวิเคราะห์ทั้งงาน

3.2 การวิเคราะห์กิจกรรม

3.3 การวิเคราะห์ความรู้และทักษะที่เป็นประโยชน์ทั่วไป

4. การทดลอง

การกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน

กิจกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสมจะช่วยให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ของการสอนได้อย่างสมบูรณ์ ดังนั้นครูผู้สอนในฐานะผู้จัดกิจกรรมให้กับผู้เรียนจะต้องพิจารณาคัดเลือกกิจกรรมที่เห็นว่าจะก่อให้เกิดความรู้หรือประสบการณ์ และสามารถทำให้บรรลุจุดหมายได้ง่ายที่สุด เร็วที่สุด ประหยัดทั้งเวลา แรงงานและค่าใช้จ่ายให้มากที่สุด สังเกต อุทรานันท์ (2532, หน้า 269) และ สุมิตร คุณานุกร (2523, หน้า 97) ได้เสนอแนะเกณฑ์ในการกำหนดหรือคัดเลือกกิจกรรมการเรียนการสอนไว้สรุปได้ดังนี้

1. สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการสอน
2. ก่อให้เกิดความพึงพอใจแก่ผู้เรียน
3. อยู่ในขอบเขตความสามารถทางด้านร่างกายของผู้เรียนที่จะปฏิบัติได้
4. ควรส่งเสริมจุดมุ่งหมายในการสอนหลาย ๆ ด้าน
5. สอดคล้องกับความแตกต่างระหว่างบุคคล

การกำหนดสื่อการเรียนการสอน

สื่อการเรียนการสอนเป็นตัวกลางหรือเครื่องมือที่ช่วยครูผู้สอนในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียนได้ง่าย และรวดเร็วขึ้น กรมวิชาการ (2525, หน้า 33) ได้กำหนดความหมายของสื่อการเรียนการสอนไว้ว่า หมายถึง วัสดุ ครุภัณฑ์ อุปกรณ์ เครื่องมือต่าง ๆ ทั้งที่เป็นประเภทถาวร และสิ้นเปลือง ที่จำเป็นต้องใช้ปฏิบัติกิจกรรมในโรงเรียน เพื่อช่วยให้การจัดการเรียนการสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

สำหรับประเภทของสื่อการเรียนการสอน กรมวิชาการ (2534, หน้า 66) ได้จำแนกสื่อออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. สื่อการสอนสำหรับครู ได้แก่ วัสดุ อุปกรณ์การสอนสำหรับครู
2. สื่อการเรียนสำหรับผู้เรียน ได้แก่ วัสดุฝึกปฏิบัติสำหรับผู้เรียน

ธำรง บัวศรี (2532, หน้า 218) ได้จัดประเภทของสื่อการเรียนการสอนออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. ประเภทวัสดุ ได้แก่ แผ่นภาพ แผนภูมิ แถบบันทึกเสียง ฯลฯ
2. ประเภทอุปกรณ์ ได้แก่ เครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ โทรทัศน์ วิทยุ ฯลฯ
3. ประเภทระบบ กระบวนการ และวิธีการ ได้แก่ ระบบการสอนแบบโปรแกรม การสอนเป็นคณะ ฯลฯ

เนื่องจากสื่อการเรียนการสอนมีหลายประเภท การที่ครูจะกำหนดสื่อได้อย่างเหมาะสม จำเป็นต้องอาศัยหลักเกณฑ์ในการคัดเลือก ธำรง บัวศรี (2532, หน้า 219-220) ได้เสนอแนะหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกสื่อไว้ดังนี้

1. ต้องตอบสนองจุดประสงค์การเรียนรู้
2. ต้องเหมาะสมกับวัย และพื้นฐานประสบการณ์ของผู้เรียน
3. ต้องเหมาะสมกับสภาพของผู้เรียน
4. ต้องเหมาะสมทั้งในด้านค่าใช้จ่าย และการปฏิบัติ
5. ต้องหาได้ง่ายในห้องเรียน

การกำหนดวิธีการและเครื่องมือวัดผลและประเมินผล

การกำหนดวิธีการและเครื่องมือสำหรับใช้ในการวัดผลและประเมินผลการเรียน เป็นสิ่งที่ครูผู้สอนจะต้องให้ความสำคัญในการจัดทำแผนการสอน สำหรับวิธีการและเครื่องมือในการวัดผลและประเมินผลการเรียนนั้น สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534, หน้า 68) ได้กำหนดไว้ 4 ประการ ดังนี้

1. การสังเกต เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสังเกต แบบบันทึกข้อมูลการสังเกต
2. การสัมภาษณ์ หรือสอบถาม เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม

ข้อคำถาม

3. การทดสอบ เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ ข้อสอบปรนัย ข้อสอบอัตนัย ข้อสอบปฏิบัติ
  4. การตรวจผลงาน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ ใบกำหนดงาน แบบฝึกหัด
- ธำรง บัวศรี (2532, หน้า 240-251) ได้จัดประเภทเครื่องมือวัดผลและประเมินผล

ไว้ดังนี้

1. ประเภทที่ใช้เทคนิคการทดสอบ ได้แก่ การทดสอบผลสัมฤทธิ์ การทดสอบเพื่อวินิจฉัยสถานภาพ การทดสอบเชาวน์ปัญญา การทดสอบสมรรถวิสัย หรือความถนัด
2. ประเภทที่ใช้เทคนิคการสังเกตพิจารณา ได้แก่ การทดสอบแบบมาตรฐานค่า การทดสอบด้วยบันทึกเรื่องราว การทดสอบด้วยการตรวจสอบรายการ การทดสอบด้วยเทคนิคคลังคลังสัมพันธ์
3. ประเภทที่ใช้เทคนิคการรายงาน ได้แก่ การสัมภาษณ์ การใช้แบบสอบถาม การคัดเลือกวิธีการและเครื่องมือวัดผลและประเมินผลนั้น ครูผู้สอนจะต้องคัดเลือกด้วยความรอบคอบ โดยพิจารณาถึงความสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหา และกิจกรรมการเรียนการสอน อีกทั้งไม่ควรใช้วิธีการหรือเครื่องมือชนิดใดชนิดหนึ่งเพียงอย่างเดียว เพราะวิธีการหรือเครื่องมือชนิดหนึ่งอาจจะเหมาะสมและเชื่อถือได้สำหรับการวัดและประเมินพฤติกรรมเฉพาะด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้น

กล่าวโดยสรุป แผนการสอนเป็นเอกสารหลักสูตรที่กำหนดองค์ประกอบต่างๆ ของหลักสูตรไว้อย่างละเอียดชัดเจน และเป็นเอกสารที่จะช่วยให้การนำหลักสูตรไปใช้ตอบสนองต่อสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นและผู้เรียน ได้มากที่สุด นอกจากนี้ยังทำให้การนำหลักสูตรไปใช้สอนในห้องเรียนในสถานการณ์จริงมีความคล่องตัว และประสบผลสำเร็จได้มากที่สุดอีกด้วย การจัดทำแผนการสอนเป็นหน้าที่ของครูผู้สอนโดยตรง ที่จะต้องจัดทำอย่างเป็นระบบ และมีรายละเอียดครบถ้วน ซึ่งผู้บริหารโรงเรียนจะต้องเป็นผู้คอยช่วยเหลือ และอำนวยความสะดวกอย่างเต็มที่ เพื่อให้ครูผู้สอนสามารถปฏิบัติงานดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.2 การจัดปัจจัยและสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการใช้หลักสูตร

การจัดปัจจัยและสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการใช้หลักสูตร เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้การนำหลักสูตรไปใช้ให้บรรลุจุดหมาย ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียนที่จะต้องวางแผนและจัดการปัจจัยต่าง ๆ เช่น บุคลากร วัสดุ อุปกรณ์ งบประมาณ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่ออำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ กระบวนการในการวางแผนและการจัดการดังกล่าวก็คือ การบริหารและบริการหลักสูตรนั่นเอง (สงบ ลักษณะ, 2534, หน้า 39) สำหรับกิจกรรมในการจัดปัจจัยและสภาพแวดล้อมนั้น วิชัย วงษ์ใหญ่ (2525, หน้า 184), สักด อุทรานันท์ (2532, หน้า 263-267) และสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534, หน้า 95-102) ได้เสนอแนะกิจกรรมในการจัดปัจจัยและสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการใช้หลักสูตร สรุปได้ดังนี้

1. การวางแผนและเกณฑ์ในการเปิดสอนวิชาอาชีพ
2. การเตรียมบุคลากร
3. การบริการเอกสารหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน
4. การบริการอาคารสถานที่และแหล่งวิทยาการ
5. การนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตร

การดำเนินงานในด้านต่าง ๆ ดังกล่าว มีสาระสำคัญดังนี้

การวางแผนและเกณฑ์ในการเปิดสอนวิชาอาชีพ

การที่โรงเรียนจะสามารถเปิดสอนวิชาอาชีพได้สอดคล้องกับสภาพความต้องการของท้องถิ่น ผู้เรียน และศักยภาพของโรงเรียนนั้น จำเป็นต้องมีข้อมูลพื้นฐานที่จะใช้ประกอบการวางแผนดังนี้

1. ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมในอนาคต ทั้งในระดับประเทศและระดับท้องถิ่น
2. ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการด้านอาชีพของท้องถิ่น
3. ข้อมูลเกี่ยวกับการสนับสนุนของท้องถิ่น
4. ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานของโรงเรียน เช่น จุดเน้นของวิชา

อาชีพ ระบบบริหาร เป็นต้น

5. ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพหรือความพร้อมของโรงเรียน เช่น ครูผู้สอน วัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ เป็นต้น

ในการวางแผนเพื่อกำหนดรายวิชาอาชีพที่โรงเรียนจะเปิดสอนในแต่ละภาคเรียน จะต้องใช้ข้อมูลทุกด้านดังกล่าวเป็นเกณฑ์ประกอบการพิจารณาว่าจะเปิดสอนวิชาอาชีพใดบ้าง และในการวางแผนควรให้ตัวแทนของท้องถิ่นมีส่วนร่วมด้วย ทั้งนี้เพื่อให้สามารถคัดเลือกรายวิชาอาชีพที่สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น และเป็นรายวิชาอาชีพที่โรงเรียนมีความพร้อมในการเปิดสอนได้จริง

การเตรียมบุคลากร

การเตรียมบุคลากรที่จะทำการสอนตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 นับเป็นเรื่องสำคัญและจำเป็น ทั้งนี้เพราะการนำหลักสูตรดังกล่าวไปใช้ในโรงเรียนประถมศึกษาเป็นเรื่องใหม่ที่เพิ่งจะเริ่มดำเนินการ ดังนั้นก่อนที่จะนำหลักสูตรไปใช้ ผู้บริหารโรงเรียนควรจะได้มีการเตรียมครูผู้สอนให้มีความรู้ความเข้าใจอย่างชัดเจนเกี่ยวกับหลักสูตรและแนวปฏิบัติในการใช้หลักสูตร นอกจากนี้ควรจะได้มีการส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูผู้สอนได้พัฒนาความรู้ ทักษะ และเจตคติในระหว่างการนำหลักสูตรไปใช้ด้วย ทั้งนี้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้หลักสูตรให้ดียิ่งขึ้น การเตรียมบุคลากรสามารถทำได้หลายวิธี เช่น ส่งเข้ารับการอบรม ศึกษา ดูงานจากโรงเรียนอื่น จัดหาเอกสารให้ครูก่อนศึกษาค้นคว้า จัดสัมมนา เชิญวิทยากรมาบรรยาย เป็นต้น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2534, หน้า 101)

การเตรียมบุคลากรที่จะทำการสอนโดยการจัดครูเข้าสอนในรายวิชาต่าง ๆ เป็นภารกิจสำคัญอีกประการหนึ่งที่ผู้บริหารจะต้องดำเนินการ เนื่องจากการจัดการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำเป็นต้องใช้ครูผู้สอนที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้าน ดังนั้นผู้บริหารโรงเรียนจะต้องพิจารณาจัดครูเข้าสอนอย่างรอบคอบ ทั้งนี้เพื่อให้ครูผู้สอนทุกคนได้มีโอกาสใช้ศักยภาพให้เกิดประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอนมากที่สุด ตลอดจนมีขวัญและกำลังใจในการทำงาน ในการจัดครูเข้าสอน วิชัย วงษ์ใหญ่ (2525, หน้า 184), สงัด อุทรานันท์ (2532, หน้า 265) และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2534, หน้า 100) ได้เสนอแนะเกี่ยวกับการจัดครูเข้าสอนว่าควรพิจารณาจาก ความรู้ความสามารถตามวุฒิทางการศึกษาวิชาเอก วิชาโท ความสนใจ ความสนใจ ความถนัดและความชำนาญพิเศษเฉพาะทาง

การบริการเอกสารหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน

เอกสารหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้การจัดการเรียนการสอนบรรลุจุดหมาย ดังนั้น โรงเรียนจึงจำเป็นต้องจัดซื้อ จัดหา หรือจัดทำสื่อการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับความต้องการของครูผู้สอน และสอดคล้องกับจุดประสงค์ของแต่ละรายวิชาไว้ให้พร้อม และควรจัดให้มีเอกสารหลักสูตรที่สำคัญดังนี้

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533

คู่มือหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533

คู่มือการสอน

หลักสูตรวิชาอาชีพ

คู่มือหลักสูตรวิชาอาชีพ

แนวการสอนทุกวิชา

คู่มือการประเมินผลการเรียน

คู่มือการจัดกิจกรรม

คู่มือการแนะแนว

แนวการใช้สื่อการเรียนมัธยมศึกษา

กำหนดหนังสือเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

(หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา, 2533, หน้า 4-5)

นอกจากนี้ โรงเรียนควรจัดเก็บ รวมทั้งจัดบริการเอกสารหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ สามารถหยิบใช้ได้อย่างสะดวก และนอกเหนือจากเอกสารหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน ที่โรงเรียนจัดไว้บริการแล้ว ผู้บริหารโรงเรียนควรส่งเสริมสนับสนุนให้ครูผู้สอนจัดทำขึ้นใช้เอง ซึ่งนอกจากจะช่วยให้ครูมีเอกสารหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมแล้วยังช่วยลดปัญหาการขาดแคลนเอกสารหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนได้อีกด้วย

การบริหารอาคารสถานที่และแหล่งวิทยาการ

ในการจัดการเรียนการสอนวิชาอาชีพให้เกิดผลดีมีประสิทธิภาพ โรงเรียนจำเป็นต้องจัดเตรียมอาคารสถานที่ และแหล่งวิทยาการเพิ่มขึ้นสำหรับจัดการเรียนการสอน และฝึกปฏิบัติงาน โดยจัดเตรียมไว้ให้พร้อมทั้งอาคารสถานที่ แหล่งวิทยาการภายในบริเวณของโรงเรียนเอง และสถานที่ในท้องถิ่น

การจัดเตรียมอาคารสถานที่และแหล่งวิทยาการสำหรับสอนและฝึกงานในโรงเรียนนั้น จะต้องคำนึงถึงความเหมาะสมในการจัดการเรียนการสอนเป็นสำคัญ ส่วนการจัดเตรียมสถานที่ และแหล่งวิทยาการในท้องถิ่น เพื่อให้นักเรียนเข้าไปศึกษาและฝึกงานอาชีพนั้น จะต้องพิจารณาคัดเลือกตามเกณฑ์ที่ กรมวิชาการ (2535, หน้า 174) กำหนดไว้ดังนี้

1. ควรเป็นสถานฝึกงานอาชีพที่อยู่ในท้องถิ่น และตั้งอยู่ไม่ไกลจากโรงเรียนเกินไป
2. หัวหน้าหรือเจ้าของสถานฝึกงานอาชีพยินยอมให้นักเรียนเข้าไปศึกษาและฝึกงานอาชีพได้
3. เป็นสถานฝึกงานอาชีพที่ถูกต้องตามกฎหมาย และไม่ขัดต่อศีลธรรมและวัฒนธรรมของท้องถิ่น
4. สำหรับสถานประกอบการ หรือสถานประกอบอาชีพอิสระ จะต้องมีความปลอดภัยตามที่คณะกรรมการเห็นชอบ และเป็นอาชีพที่มีรายได้พอสมควร
5. เป็นอาชีพที่มีกระบวนการในการดำเนินงาน โดยอาศัยความรู้ประกอบการทำงานอาชีพนั้นด้วย
6. สำหรับสถานที่ประกอบอาชีพอิสระ อาจสำรวจอาชีพผู้ปกครองได้จากนักเรียนในโรงเรียน

การนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตร

การนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตรเป็นหน้าที่สำคัญประการหนึ่งของผู้บริหารโรงเรียนที่จะต้องจัดให้มีการนิเทศและติดตามผลอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ด้วยความมุ่งหวังว่าการนิเทศและติดตามผลจะช่วยกระตุ้น ผลักดัน ให้การใช้หลักสูตรในระดับปฏิบัติการเป็นไปอย่างมีชีวิตชีวา และ

ผู้ปฏิบัติงานมีขวัญและกำลังใจที่จะพัฒนาการใช้หลักสูตรให้มีประสิทธิภาพ ในการนิเทศและติดตาม ผลการใช้หลักสูตร ผู้บริหารโรงเรียนอาจจะดำเนินการนิเทศด้วยตนเอง และหรือส่งเสริมให้ ผู้ช่วยผู้บริหาร หัวหน้างาน และครูผู้สอนทำหน้าที่นี้ด้วย สำหรับวิธีการหรือกิจกรรมการนิเทศและ ติดตามผลมีหลายวิธี เช่น การประชุมชี้แจง การประชุมปฏิบัติการ การฝึกอบรม การจัดป้ายนิเทศ การสาธิตการสอน การจัดนิทรรศการ การเยี่ยมห้องเรียนขณะทำการสอน เป็นต้น (กรมวิชาการ, 2535, หน้า 82)

กล่าวโดยสรุป การจัดปัจจัยและสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการใช้หลักสูตรเป็นภารกิจสำคัญ อีกประการหนึ่งในการนำหลักสูตรไปใช้ ซึ่งผู้บริหารโรงเรียนจะต้องให้ความสำคัญ และเตรียมการ ไว้ให้พร้อมเพื่อให้การใช้หลักสูตรดำเนิน ไปอย่างมีประสิทธิภาพ

3.3 การจัดการเรียนการสอนวิชาอาชีพ

การจัดการเรียนการสอนเป็นกิจกรรมที่สำคัญยิ่งในการนำหลักสูตรไปใช้ ดังที่ อำนวย จันทรนัน (2532, หน้า 81) กล่าวว่า การสอนเป็นกระบวนการของพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ ระหว่างครู ผู้เรียน และสภาพแวดล้อม การสอนเป็นปัจจัยที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เกิด คุณสมบัติ และเกิดทัศนคติตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร ในการจัดการเรียนการสอนที่จะทำให้ผู้เรียน เกิดคุณลักษณะตามที่หลักสูตรต้องการนั้น ครูผู้สอนจะต้องจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ อัน ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนเตรียม (Preparation), ขั้นตอนเรียนการสอน (Instruction) และขั้นประเมินผล (Evaluation) (ธำรง บัวศรี, 2532, หน้า 234)

1. ขั้นตอนเตรียม

การเตรียมการสอนเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ครูผู้สอนจะต้องกระทำก่อนการสอน เพื่อ จะได้ทราบล่วงหน้าว่าจะให้ผู้เรียนเรียนรู้อะไร แค่ไหน อย่างไร ครูจะได้จัดเตรียมเนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนการสอน วิธีสอน สื่อการเรียนการสอน และสถานที่ไว้ให้พร้อม ทำให้การเรียน การสอนดำเนินไปอย่างราบรื่น (อรุณวรรณ เกตุอร่าม, 2524, หน้า 111-112) สำหรับภารกิจ ในการเตรียมการสอน สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534, หน้า 48-49)

ให้ข้อเสนอแนะไว้ว่า ในการเตรียมการสอนจะต้องเริ่มต้นที่แผนการสอนรายวิชาในแต่ละรายสัปดาห์ที่จะทำการสอนแต่ละครั้ง โดยศึกษาคำแนะนำสำคัญตามหัวข้อต่อไปนี้

1. ศึกษาแผนการสอนรายวิชา
2. เตรียมวิธีการและเครื่องมือตรวจสอบความรู้พื้นฐานของผู้เรียน
3. เตรียมการสอนซ่อมเสริม
4. เตรียมกิจกรรมสนับสนุน
5. เตรียมจัดสภาพที่เอื้อต่อการเรียนรู้

อ้าง บัควี (2532, หน้า 234) กล่าวว่า สิ่งที่คุณครูจะต้องเตรียม ได้แก่

1. การศึกษาพื้นฐานความรู้และประสบการณ์เดิมของผู้เรียน
2. การกำหนดยุทธศาสตร์การสอนว่าจะใช้วิธีสอนแบบใด
3. มีกิจกรรมอะไรที่คุณครูต้องทำ
4. สิ่งที่คุณเรียนจะต้องกระทำจะต้องใช้สื่อหรืออุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้อะไรบ้าง
5. จะต้องมีการศึกษาออกสถานที่หรือไม่
6. การประเมินผลการเรียนการสอนจะทำเมื่อใดและอย่างไร

ในการเตรียมการสอน ครูผู้สอนควรให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมด้วย ซึ่งจะช่วยให้คุณทราบจุดประสงค์ของการเรียนการสอน และทราบว่ากิจกรรมต่าง ๆ ที่กำหนดขึ้นนั้นตนจะต้องมีส่วนร่วม และมีบทบาทหน้าที่อย่างไร ในกรณีที่ผู้เรียนไม่ได้ร่วมเตรียมการสอน ครูผู้สอนจะต้องแจ้งให้ทราบว่า มีอะไรที่ผู้เรียนจะต้องทำบ้าง ซึ่งจะช่วยให้คุณเรียนอย่างมีจุดหมาย

2. ขั้นตอนการเรียนการสอน

การเรียนการสอนเรื่องหนึ่งๆ ผู้วางแผนการสอนนิยมคิดลักษณะของกิจกรรมการเรียนการสอนออกเป็นขั้นตอน ดังที่ เสริมศรี ไชยศรี (2526, หน้า 115) และ นราวัลย์ พูลพิพัฒน์ (2526, หน้า 132) เสนอแนะไว้ดังนี้

2.1 ชี้นำเข้าสู่บทเรียน

2.2 ขั้นตอนการสอน

2.3 ขั้นสรุปบทเรียน

2.1 การนำเข้าสู่บทเรียน

การนำเข้าสู่บทเรียนมีจุดมุ่งหมายเพื่อเร้าความสนใจ หรือชักนำให้ผู้เรียนพร้อมที่จะเรียนรู้ ดังนั้นครูผู้สอนจึงไม่ควรที่จะละเลยในเรื่องการนำเข้าสู่บทเรียน นอกจากนั้นจะต้องรู้จักเลือกเทคนิควิธีต่าง ๆ ที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจและพร้อมที่จะเรียน เสริมศรีไชยศร (2526, หน้า 106-107) กล่าวไว้ว่า การนำเข้าสู่บทเรียนอาจประกอบด้วยกิจกรรมสร้างความสนใจในการเรียน การแจ้งวัตถุประสงค์ในการเรียนแก่ผู้เรียน การชี้ให้เห็นจุดที่สำคัญของเนื้อหา และการกระตุ้นความจำในสิ่งที่เรียนไปแล้ว

2.2 การดำเนินการสอน

เมื่อนำเข้าสู่บทเรียนแล้ว การปฏิบัติในขั้นต่อไปก็คือ การดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งถือว่าเป็นกิจกรรมหลักที่มีความสำคัญยิ่ง เป็นส่วนของการสร้างความรู้หรือฝึกให้เกิดทักษะ หรือเจตคติตามที่ได้กำหนดไว้ในหลักสูตร การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ครูผู้สอนจะต้องจัดให้เป็นไปตามจุดเน้นของหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 ซึ่งมุ่งเน้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการที่เหมาะสมกับธรรมชาติของเนื้อหาวิชา (กรมวิชาการ, 2535, หน้า 121) โดยเฉพาะอย่างยิ่งทักษะกระบวนการ 9 ประการ เพราะถือได้ว่าเป็นการร้อยรวมวิธีการสอนต่าง ๆ เข้าด้วยกัน กรมวิชาการ (2534, หน้า 12-17) ได้กำหนดความหมายของคำว่า "ทักษะกระบวนการ" ไว้ว่าหมายถึง ขั้นตอนหรือแนวทางดำเนินการเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ที่มีขั้นตอนซึ่งวางไว้อย่างเป็นลำดับ ตั้งแต่ต้นจนแล้วเสร็จตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้และเป็นสิ่งที่คาดหวังว่าจะติดอยู่ในตัวผู้เรียน อันเป็นผลมาจากการได้ทำบ่อยๆ จนกลายเป็นนิสัยในการทำงานของผู้เรียนตลอดไป ลำดับขั้นตอนของทักษะกระบวนการทั้ง 9 ประการ มีดังต่อไปนี้

1. ตระหนักในปัญหาและความจำเป็น
2. คิดวิเคราะห์วิจารณ์
3. สร้างทางเลือกอย่างหลากหลาย
4. ประเมินและเลือกทางเลือก
5. กำหนดและลำดับขั้นตอนการปฏิบัติ
6. ปฏิบัติด้วยความชื่นชม
7. ประเมินระหว่างปฏิบัติ
8. ปรับปรุงให้ดีขึ้นอยู่เสมอ
9. ประเมินผลรวม เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจ
(กรมวิชาการ, 2533, หน้า 4-5)

ในส่วนของวิชาอาชีพซึ่งมีธรรมชาติของเนื้อหาวิชาที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการปฏิบัติ นอกจากครูผู้สอนจะต้องจัดกิจกรรมให้ เป็นไปตามจุดเน้นของหลักสูตรแล้ว ควรจะยึดแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาอาชีพ ดังที่ หน่วยงานนี้เทศก์ กรมสามัญศึกษา (2534, หน้า 17) ได้เสนอแนะไว้ดังนี้

1. จัดให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีท้องถิ่น สังคม และเศรษฐกิจ
2. เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นเลือกใช้ทักษะ เทคนิคอาชีพ และวัสดุท้องถิ่น ได้
3. มุ่งเน้นปฏิบัติ จัดเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ไม่จำเป็นต้องจัดเป็นชั้นเรียน
4. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ในงานอาชีพโดยตรง ในท้องถิ่น
5. จัดให้นักเรียนได้สำรวจอาชีพและแหล่งวัสดุอาชีพในตลาดของท้องถิ่น
6. ปลุกฝังคุณธรรมในการประกอบอาชีพนั้น
7. ผู้สอนวิชาอาชีพอาจเป็นผู้มีประสบการณ์ในการประกอบอาชีพนั้น ๆ ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้จบอาชีพโดยตรง
8. จัดตามศักยภาพของผู้เรียน

9. ส่งเสริมให้มีการถ่ายโอนความรู้ ทักษะ และประสบการณ์บางอย่างไปใช้กับงานอื่น ๆ

10. ควรใช้ใบงานช่วยสอน และใช้กระบวนการกลุ่มในการเรียนการสอน

11. จัดกิจกรรมให้นักเรียนสามารถเตรียมตัวเข้าสู่โลกอาชีพ

ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ครูผู้สอนจะต้องใช้เทคนิควิธีสอนที่เหมาะสม เพื่อให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

การใช้เทคนิควิธีสอน

เทคนิควิธีสอนที่ครูผู้สอนจะนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมีอยู่มากมาย วิธีสอนแต่ละแบบย่อมมีทั้งข้อดีและข้อจำกัดในตัวเอง จึงเป็นหน้าที่ของครูผู้สอนที่จะต้องศึกษาให้เข้าใจ และเลือกใช้ให้เหมาะสม อำนาจ จันทรแป้น (2532, หน้า 8) กล่าวไว้ว่า วิธีการสอนนั้นมีหลายแบบ จะใช้วิธีสอนแบบใด เมื่อไร ในสถานการณ์ใด ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของการเรียนเป็นสิ่งสำคัญ และ สวัสดิ์ อุทรานันท์ (2525, หน้า 65) กล่าวไว้ว่า การเลือกเทคนิควิธีสอนนั้น ครูผู้สอนจำเป็นต้องเลือกเทคนิควิธีสอนให้เหมาะสมกับธรรมชาติของเนื้อหาวิชา และในขณะเดียวกันก็ต้องคำนึงถึงความเหมาะสมกับความสนใจและวัยของผู้เรียนด้วย

สำหรับวิธีสอนที่เหมาะสมที่จะนำมาใช้ในการสอนวิชาอาชีพนั้น มอลเลย์ (Malay, 1978) อ้างใน โสภณ โสมติ, 2532, หน้า 39) และ ปรีชา ชชาติมาลากร (2524, หน้า 54-55) เสนอแนะไว้สอดคล้องกันดังนี้

1. วิธีสอนแบบสาธิต
2. วิธีสอนแบบโครงการ
3. วิธีสอนแบบแก้ปัญหา
4. วิธีสอน โดยใช้ใบงานช่วยสอน
5. วิธีสอน โดยการใช้สถานการณ์จำลอง
6. วิธีสอนแบบค้นคว้า
7. วิธีสอนแบบสืบสวนสอบสวน

8. วิธีสอนโดยใช้บทบาทสมมติ
9. วิธีสอนแบบการอภิปราย
10. วิธีสอนแบบการประชุม

การสอนซ่อมเสริม

ในการสอนนอกจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนที่เหมาะสมแล้ว ครูผู้สอนยังต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียนอีกด้วย ทั้งนี้เนื่องจากผู้เรียนแต่ละคนย่อมมีความแตกต่างกันทั้งในด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา เป็นต้น ความแตกต่างดังกล่าว ก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน ดังนั้นครูผู้สอนจะต้องหาวิธีการที่จะปรับสภาพการเรียนรู้การสอนเพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้โดยเท่าเทียมกัน โดยจัดการสอนซ่อมเสริมช่วยเหลือผู้เรียนช้า และส่งเสริมผู้เรียนเก่ง

การสอนซ่อมเสริมเป็นการสอนกรณีพิเศษนอกเหนือไปจากการสอนตามแผนการสอนโดยปกติ ดังนั้นครูผู้สอนควรใช้วิธีสอนที่แตกต่างไปจากวิธีสอนที่ใช้กับนักเรียนกลุ่มนั้นในชั้นปกติ กรมวิชาการ (2535, หน้า 114) ได้เสนอแนะวิธีสอนซ่อมเสริมไว้ดังนี้

1. ให้นักเรียนสอนกันเอง
2. การสอนแบบตัวต่อตัวระหว่างครูกับผู้เรียน
3. การสอนเป็นกลุ่มย่อย
4. การสอนโดยใช้แบบเรียนสำเร็จรูป
5. ให้ทำกิจกรรมเพิ่มเติม
6. การใช้สื่อทัศนอุปกรณ์
7. การเฉลยข้อสอบ

สำหรับวิธีการจัดสอนซ่อมเสริม กรมวิชาการ (2535, หน้า 114) ได้เสนอแนะไว้ 2 ลักษณะ ดังนี้

1. การสอนซ่อมเสริมในเวลาปกติ
2. การสอนซ่อมเสริมนอกเวลาเรียนปกติ

2.3 การสรุปบทเรียน

การสรุปบทเรียน เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญสำหรับการจัดกิจกรรมการเรียน การสอน ในอันที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในเนื้อหาที่ได้เรียนมา และเห็นความสัมพันธ์ของ ส่วนประกอบต่าง ๆ ของเนื้อหาที่ได้เรียนมาแล้ว นอกจากนี้ยังจะเป็นการย้ำให้ผู้เรียนเกิดความ จดจำได้ดียิ่งขึ้น เสริมศรี ไชยศรี (2526, หน้า 115) ได้เสนอแนะกิจกรรมในการสรุปบทเรียน ไว้ว่า อาจจะประกอบด้วยการทบทวนเพื่อจะขยายรายละเอียดของการจำ การส่งเสริมการถ่าย โอนความรู้ และการให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมพร้อมกับประเมินพฤติกรรมนั้น การสรุปบทเรียนที่ดี ควรจะเป็นการสรุปของผู้เรียนเอง ในกรณีที่ผู้เรียนไม่สามารถสรุปได้ถูกต้อง ผู้สอนอาจจะเป็นผู้ถามคำถามต่าง ๆ เพื่อชักนำไปสู่การสรุปนั้น ๆ โดยที่ผู้สอนต้องไม่เป็นผู้สรุปให้แก่ผู้เรียนแต่ อย่างใด (สังัด อุทรานันท์, 2532, หน้า 92)

3. ชั้นประเมินผล

การวัดผลและประเมินผลการเรียนเป็นกระบวนการต่อเนื่องของการจัดการเรียน การสอน และเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดในอันที่จะทำให้ทราบว่าผลการจัดการเรียนการสอนเป็นไปตาม จุดประสงค์หรือไม่เพียงใด การวัดผลและประเมินผลการเรียนวิชาอาชีวะ ได้ยึดแนวดำเนินการ ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการประเมินผลการเรียน ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 ซึ่งตามระเบียบดังกล่าว กำหนดให้มีการประเมินใน 2 ลักษณะ คือ

1. การประเมินเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน แบ่งออกเป็น 3 ประเภทดังนี้

1.1 การประเมินก่อนเรียน เพื่อศึกษาความรู้พื้นฐานของผู้เรียน

1.2 การประเมินระหว่างเรียน เพื่อศึกษาผลการเรียน จัดการสอนซ่อมเสริม

และนำคะแนนไปตัดสินผลการเรียน

1.3 การประเมินปลายภาคเรียน เพื่อตรวจสอบผลการเรียนตลอดภาคเรียน

2. การประเมินเพื่อตัดสินผลการเรียน เป็นการประเมินโดยนำคะแนนระหว่าง

ภาคเรียนมารวมกับคะแนนปลายภาคเรียนตามอัตราส่วนที่กลุ่มโรงเรียนกำหนด แล้วนำมาเปลี่ยน เป็นระดับผลการเรียน เพื่อนำผลการประเมินไปใช้ในการตัดสินเพื่อเลื่อนชั้นเรียน

(กรมวิชาการ, 2535, หน้า 94)

ผลที่ได้จากการประเมินสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างกว้างขวางดังนี้

1. ใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอน
2. ใช้ในการจัดสอนซ่อมเสริม
3. ใช้ในการวางแผนการจัดการศึกษา
4. ใช้ตัดสินผลการเรียน
5. รายงานให้ผู้ปกครองทราบ
6. ใช้แนะแนวนักเรียนที่มีความถนัดแต่ละอย่างเพื่อเพิ่มทักษะยิ่งขึ้น
7. ใช้ในการติดตามความก้าวหน้าของผู้เรียน

(สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2531, หน้า 88-91)

กล่าวโดยสรุป การจัดการเรียนการสอนวิชาอาชีพจะบรรลุผลตามเจตนารมณ์ของหลักสูตรได้ก็ต่อเมื่อผู้ที่เกี่ยวข้อง อันได้แก่ ครูผู้สอน และผู้บริหาร ปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทของตนได้อย่างเหมาะสม กล่าวคือ ครูผู้สอนจะต้องปฏิบัติภารกิจในการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ โดยยึดแนวดำเนินการตามที่หลักสูตรกำหนดไว้ ส่วนผู้บริหารจะต้องคอยกระตุ้น สนับสนุนและส่งเสริมให้ครูผู้สอนดำเนินการจัดการเรียนการสอนให้เป็นที่ไปตามหลักการสอน และแนวดำเนินการของหลักสูตร

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรวิชาอาชีพระดับมัธยมศึกษา

ตอนต้น พบว่า มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอยู่บ้าง ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการวิจัยครั้งนี้ดังนี้

กิตติยา ตาระสวัสดิ์ (2528) ได้วิจัยเรื่อง การใช้หลักสูตรวิชาอาชีพเพิ่มเติมในโรงเรียนมัธยมศึกษา ในพื้นที่เป้าหมายเพื่อการพัฒนาชนบท มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการใช้หลักสูตรวิชาอาชีพเพิ่มเติม ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย ผู้บริหาร หัวหน้าหมวดวิชาการงานและอาชีพ ครูผู้สอนวิชาอาชีพเพิ่มเติม และครูแนะแนว

ผลการวิจัยพบว่า การจัดการเรียนโรงเรียนพิจารณาตามทรัพยากรที่มีอยู่ วิชาอาชีพเพิ่มเติมที่เปิดสอนสอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่และเศรษฐกิจของท้องถิ่น เอกสารประกอบหลักสูตรที่ครูใช้ประกอบการสอนมากที่สุดคือ แผนการสอน ซึ่งครูผู้สอนจัดทำเอง และกลุ่มโรงเรียนเป็นผู้จัดทำ การใช้สื่อการเรียนการสอนครูใช้ของจริงมากที่สุด ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยคำนึงถึงการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันของนักเรียน โดยใช้วิธีการสอนแบบสาธิต โรงเรียนส่วนใหญ่ไม่ใช้สถานฝึกงานอาชีพ และไม่ได้นำนักเรียนไปดูงาน เกี่ยวกับอาชีพท้องถิ่น มีการประเมินผลงานเมื่อนักเรียนฝึกปฏิบัติในแต่ละครั้ง และครูให้ความสำคัญในด้านเจตคติและนิสัยในการทำงานมากที่สุด ด้านการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร มีโรงเรียนผู้นำการใช้หลักสูตรจำนวนน้อยที่ช่วยเหลือโรงเรียนใกล้เคียง โรงเรียนมีการวางแผนให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นภายในหมวดวิชา

ด้านปัญหาพบว่า ครูผู้สอนวิชาอาชีพท้องถิ่นมีไม่เพียงพอเนื่องจากต้องรับผิดชอบงานอื่นและสอนหลายวิชา เอกสารหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนมีไม่เพียงพอ ขาดงบประมาณในการจัดซื้อ ขาดบุคลากรที่มีความเข้าใจในการผลิตเอกสารเกี่ยวกับวิชาอาชีพท้องถิ่น สถานฝึกงานอาชีพที่มีอยู่ยังไม่เหมาะสมที่จะใช้ฝึกงานอาชีพ เจ้าของสถานประกอบอาชีพอิสระไม่เต็มใจที่จะให้นักเรียนฝึกงานอาชีพ

นิรมล ธรรมอำนวยสุข (2531) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาการจัดการเรียนการสอนวิชาอาชีพ ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดเพชรบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการเรียนการสอนและปัญหาการจัดการเรียนการสอนวิชาอาชีพในโรงเรียนมัธยมศึกษา ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย ผู้บริหาร ครูแนะแนว และครูสอนวิชาอาชีพ

ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินการเปิดสอนวิชาอาชีพโรงเรียนพิจารณาจากความพร้อมของบุคลากร และความสนใจของนักเรียน มีนโยบายสนับสนุนการเปิดสอนหมวดเกษตรกรรม คหกรรม ธุรกิจ และช่างอุตสาหกรรม เกณฑ์ในการเปิดสอนโรงเรียนส่วนใหญ่พิจารณาจากความพร้อมของบุคลากรและความพอเพียงของจำนวนวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้สอน จัดแนะแนวการเลือกเรียนวิชาอาชีพกับนักเรียน โดยบ้านนิเทศ ปฐมนิเทศ และการทำแบบสำรวจตนเองเกี่ยวกับอาชีพ การ

จัดการเรียนการสอนวิชาอาชีพครูมีการจัดทำแผนการสอน ใบบาง ใบความรู้ การเตรียมการสอน และการใช้สื่อการเรียนการสอนมีเป็นบางครั้ง มีการประเมินผลงานภาคปฏิบัติ สถานที่ที่ใช้สอน และฝึกงานอยู่ในโรงเรียน

ด้านปัญหาพบว่า การเปิดสอนวิชาอาชีพไม่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น บุคลากร ด้านการแนะแนวบางส่วนขาดความรู้ความเข้าใจในการแนะแนว ความรู้พื้นฐานของนักเรียน แตกต่างกัน วัสดุอุปกรณ์ไม่เพียงพอ และสถานที่ที่ใช้สอนและฝึกงานคับแคบ

ลักษณะ คำตรง (2532) ได้วิจัยเรื่อง การจัดวิชาอาชีพในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัด กรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 5 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการจัดวิชาอาชีพใน โรงเรียนมัธยมศึกษา ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย ผู้บริหาร ผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายวิชาการ หัวหน้าฝ่าย แนะแนว และครูผู้สอนวิชาอาชีพ ผลการวิจัยพบว่า

ด้านการเตรียมการจัดวิชาอาชีพ โรงเรียนจัดแผนการเรียน โดยพิจารณาจากความพร้อม ของโรงเรียนเป็นหลัก การจัดครูเข้าสอนส่วนใหญ่จัดตามวุฒิ เอกสารประกอบหลักสูตรที่จัดเตรียม ส่วนใหญ่ ได้แก่ โครงการสอน แผนการสอน สื่อการสอนส่วนใหญ่ครูจัดเตรียมทำสื่อใช้เอง โดย โรงเรียนจัดหาวัสดุอุปกรณ์ให้ สถานที่ที่ใช้สอนและฝึกงาน ใช้สถานที่ในโรงเรียน บริการแนะแนว ส่วนใหญ่จัดทำแบบสอบถามศึกษาข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคล มีการแต่งตั้งเจ้าหน้าที่วัดผลและ ประเมินผล ประกอบด้วย ครูผู้สอนวิชาอาชีพ ผู้ช่วยฝ่ายวิชาการ หัวหน้าหมวดวิชาอาชีพ และ หัวหน้าฝ่ายแนะแนว

สำหรับปัญหาด้านการเตรียมการที่พบส่วนใหญ่ได้แก่ ครูผู้สอนมีจำนวนไม่เพียงพอ วัสดุ อุปกรณ์ อาคารสถานที่ มีจำนวนไม่เพียงพอ นักเรียนขาดความสนใจที่จะฝึกงาน ครูมีความรู้ความ เข้าใจเกี่ยวกับการวัดผลประเมินผลไม่เพียงพอ

ด้านการดำเนินการจัดวิชาอาชีพ โรงเรียนส่วนใหญ่ส่งเสริมให้ครูจัดกิจกรรมพานักเรียน ไปทัศนศึกษาดูงานอาชีพตามสถานประกอบการและจัดให้นักเรียนฝึกงานภายใน โรงเรียนและที่บ้าน ครูผู้สอนส่วนใหญ่ ใช้วิธีสาธิตและแบบบรรยาย การวัดผลประเมินผลมีการดำเนินการทั้งระหว่าง เรียนและหลังเรียน ฝ่ายแนะแนวส่วนใหญ่จัดบริการแนะแนวโดยรวบรวมข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคล และมีการกำหนดบุคลากรในการนิเทศและติดตามผล

สำหรับปัญหาด้านการดำเนินงานที่พบส่วนใหญ่ ได้แก่ เอกสารหลักสูตรมีจำนวนไม่เพียงพอ ครูขาดทักษะ ในการจัดทำและวิเคราะห์ข้อสอบ บุคลากรแนะนำมีจำนวนไม่เพียงพอ

ด้านการติดตามประเมินผลการจัดวิชาอาชีพ ในการเตรียมการและดำเนินการโรงเรียน ส่วนใหญ่ใช้วิธีสอบถามบุคลากรผู้เกี่ยวข้อง

สำหรับปัญหาด้านการติดตามประเมินผลที่พบส่วนใหญ่ ได้แก่ บุคลากรผู้รับผิดชอบมีจำนวนไม่เพียงพอ บุคลากรมีความรู้และประสบการณ์ไม่เพียงพอ วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ มีไม่เพียงพอ

กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ (2533) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนวิชาอาชีพและการมีงานทำ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนวิชาอาชีพในโรงเรียนมัธยมศึกษา ตลอดจนการติดตามการมีงานทำ และการศึกษาต่อของนักเรียน เมื่อจบการศึกษาแล้ว กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ผู้ช่วยฝ่ายวิชาการ ครูผู้สอนวิชาอาชีพ และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลายที่เรียนแผนการเรียนวิชาอาชีพในโรงเรียนที่เปิดสอนแผนการเรียนวิชาอาชีพ จำนวน 48 โรงเรียน ใน 12 เขตการศึกษา

ผลการวิจัยพบว่า สภาพการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นส่วนใหญ่ เปิดแผนการเรียนวิชาอาชีพ 3 แผนการเรียน โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายส่วนใหญ่เปิด 1 หรือ 2 แผนการเรียน โรงเรียนเปิดแผนการเรียนวิชาอาชีพอย่างต่อเนื่องและเพิ่มขึ้นตั้งแต่ปีการศึกษา 2524-2528 ส่งนักเรียนไปเรียนและฝึกงานที่สถานฝึกงานอาชีพน้อย แต่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น กิจกรรมที่ช่วยให้นักเรียนได้ฝึกทักษะทางอาชีพโดยตรงนั้นกระทำได้ดีจำกัด การวัดผลงานของนักเรียน ครูให้คะแนนตามขั้นตอนการปฏิบัติงานมากที่สุด ส่วนการวัดผลประเมินผลที่ครูใช้มากคือสังเกตการปฏิบัติงาน ดูผลงานและสอบ

ปัญหาและอุปสรรคในการนำหลักสูตรกลุ่มวิชาอาชีพ ไปปฏิบัติคือ เครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ที่จะให้นักเรียนฝึกและ โรงฝึกงานมีไม่เพียงพอ เวลาฝึกภาคปฏิบัติมีน้อย ครูผู้สอนวิชาอาชีพมีไม่เพียงพอ สถานประกอบอาชีพอิสระ ไม่ให้ความร่วมมือในการรับนักเรียนไปฝึกงาน ครูขาดเอกสารหลักสูตรและคู่มือการสอน

ด้านความคิดเห็นและความรู้สึกของนักเรียนและครู นักเรียนมากกว่าร้อยละ 80 เห็นว่าคุณลักษณะจำเป็นที่ต้องการให้เกิดจากการเรียนวิชาอาชีพ เรียงตามลำดับดังนี้ ความซื่อสัตย์สุจริต

ความสามัคคี ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย การเห็นความสำคัญของอาชีพสุจริต การมีนิสัยรักการทำงาน ความอดทน ความขยัน และความยุติธรรม คุณลักษณะที่ครูผู้สอนปลูกฝังมากคือ ความรับผิดชอบ คุณลักษณะที่ปลูกฝังน้อยคือ การหารายได้ นักเรียนให้ความเห็นเกี่ยวกับเนื้อหาวิชาอาชีพว่าทำให้มีความรู้ ความเข้าใจในหลักวิชาอาชีพที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันและสามารถนำไปเป็นช่องทางในการประกอบอาชีพได้ อีกทั้งเห็นว่า อุปกรณ์ เครื่องมือ เป็นสิ่งจำเป็นต่อการเรียนวิชาอาชีพ และสิ่งที่นักเรียนปฏิบัติน้อย คือ การออกไปศึกษาวิชาอาชีพนอกสถานที่ ผู้ที่จะเรียนวิชาอาชีพได้ดีนั้น นักเรียนเห็นว่าจะต้องมีความขยัน ความตั้งใจ มีความถนัด และมีความรับผิดชอบ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานรัฐมนตรี และสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2535) ได้ศึกษาสภาพการดำเนินงานของ โรงเรียนในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงาน โดยทั่วไปของโรงเรียนในโครงการ เพื่อแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นตลอดจนเสริมสร้างความเข้าใจและความร่วมมือระหว่างหน่วยงานทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และเพื่อให้ข้อสังเกตและข้อเสนอแนะแก่กระทรวงศึกษาธิการ โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่าง โรงเรียนในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั่วประเทศ รวม 13 โรงเรียน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยฟังบรรยายสรุป อภิปรายร่วม เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้บริหารและผู้ปฏิบัติการในพื้นที่ ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

ด้านอาคารสถานที่ ในการเปิดสอนชั้นมัธยมศึกษาเป็นปีแรก โรงเรียนส่วนใหญ่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ห้องเรียนและอาคารประกอบต่าง ๆ ของระดับประถมศึกษา เพื่อให้มีห้องเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา สำหรับการเปิดสอนปีต่อ ๆ ไป โรงเรียนคาดว่าจะมีอาคารไม่เพียงพอที่จะรองรับนักเรียน ด้านบุคลากร โรงเรียนคัดเลือกครูเข้าสอน โดยพิจารณาจากสาขาวิชาเอกที่เรียนมา ประสบการณ์ ความถนัด ความสามารถพิเศษ รวมทั้งความสนใจของครูด้วย ครูส่วนใหญ่ได้รับการอบรมเกี่ยวกับการเรียนการสอนชั้นมัธยมศึกษา บางคนอบรมเฉพาะวิชาที่ต้องสอน บางคนอบรมทั่วๆ ไปเกี่ยวกับหลักสูตรมัธยมศึกษา การวัดผลและการแนะแนว ครูที่สอนมัธยมศึกษาส่วนใหญ่ยังคงสอนระดับประถมศึกษาด้วย สำหรับครูที่สอนระดับมัธยมศึกษาเพียงระดับเดียวส่วนใหญ่จะเป็นผู้บริหารโรงเรียน

ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการเรียนการสอน อาคารสถานที่ไม่พอเพียง โรงเรียนยังขาดแคลนอาคารเรียน อาคารประกอบ ห้องจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนการสอน ขาดแคลนวัสดุ ครุภัณฑ์บางประเภท เช่น โต๊ะ เก้าอี้ เครื่องโโรเนียว เป็นต้น อุปสรรคการเรียนการสอนมีจำนวนไม่เพียงพอ เช่น คู่มือครู แบบเรียน หนังสือค้นคว้าเพิ่มเติม หนังสืออ่านประกอบ เป็นต้น และอุปสรรคเหล่านี้โรงเรียนได้รับล่าช้าไม่ทันต่อการใช้ในการเรียนการสอน บุคลากรมีจำนวนไม่เพียงพอ และวุฒิ สาขาวิชาเอกไม่ตรงกับวิชาที่สอน โดยเฉพาะวิชาบังคับ นอกจากนี้ยังขาดแคลนวิทยากรที่มีความรู้ ความสามารถเฉพาะด้านในสายวิชาอาชีพด้วย งบประมาณได้รับล่าช้าและมีจำนวนไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายในการจัดการเรียนการสอนโดยเฉพาะวิชาอาชีพ

กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ (2535) ได้วิจัยเรื่อง สารสนเทศเพื่อการวางแผนพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของ โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ในการจัดการเรียนการสอนและความต้องการในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน โดยการสำรวจโรงเรียน 140 โรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 91 โรงเรียน และกรมสามัญศึกษา 49 โรงเรียน กระจายอยู่ในจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

ด้านสภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนการสอน ครูมีความรู้และความเข้าใจน้อยในเรื่อง การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน การปฏิบัติตามหลักสูตร การจัดทำแผนการสอนและวิธีสอน การปฏิบัติงานด้านการสอน การแนะแนวด้านการศึกษาและอาชีพ การวัดผลประเมินผล และการจัดทำสื่อการเรียนการสอน เรื่องที่ผู้สอนปฏิบัติได้มาก ได้แก่ การสอนได้ตรงตามหลักสูตร การจัดทำแผนการสอนได้ครอบคลุมเนื้อหาและจุดประสงค์ในรายวิชา การเลือกใช้อุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน ได้ถูกต้อง การวัดผลประเมินผล การแนะแนวและให้คำแนะนำเรื่องการเรียนรู้และอาชีพ เรื่องที่ผู้สอนปฏิบัติได้น้อย ได้แก่ การสอนโดยเน้นกระบวนการ และการจัดทำสื่อเพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอน

เรื่องที่โรงเรียนส่วนใหญ่ถือว่าเป็นปัญหามากคือ การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน ส่วนปัญหาเรื่องอื่น ๆ โรงเรียนส่วนใหญ่ถือว่ามีปัญหาบ้างแต่ไม่มาก เช่น เรื่องหลักสูตรและการใช้หลักสูตร และการจัดทำแผนการสอน ความต้องการของโรงเรียนในการพัฒนาการเรียนการสอน

โรงเรียนส่วนใหญ่ต้องการพัฒนาปัจจัยที่จะนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งได้แก่ ผู้สอน โดยต้องการที่จะพัฒนาให้มีความกระตือรือร้น พอใจ และมุ่งมั่นในการจัดการเรียนการสอน มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการทำวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน มีการนำนวัตกรรมที่หลากหลายมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน มีความรู้ความเข้าใจเรื่องของหลักสูตรและการบริหารหลักสูตร ส่วนด้านเอกสารและคู่มือ นั้น โรงเรียนต้องการเอกสารและคู่มือที่ผู้สอนสามารถนำไปปฏิบัติได้ ได้แก่ เอกสารแนะนำเทคนิคการสอนวิชาต่าง ๆ เอกสารแนะนำการผลิตสื่อ เอกสารเสนอแนะรูปแบบการทำวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน คู่มือการแนะแนว และแผนการสอนสำเร็จรูป นอกจากนี้ ยังต้องการการนิเทศ ติดตามและคำแนะนำในเรื่องของการจัดการเรียนการสอน

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรวิชาอาชีพระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่ผ่านมา พบว่ามีสภาพและปัญหาอันเป็นผลให้การนำหลักสูตรวิชาอาชีพไปใช้ในโรงเรียนไม่บรรลุผลสำเร็จหลายประการ จนกระทั่งกรมวิชาการได้ประกาศใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 เพื่อแก้ไขปัญหาการใช้หลักสูตรที่ผ่านมา ก็ยังพบว่ามีปัญหาที่ไม่แตกต่างไปจากเดิม โรงเรียนประถมศึกษาที่อยู่ในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นโรงเรียนที่ต้องใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 เช่นเดียวกับโรงเรียนมัธยมศึกษาทั่วไป แต่การจัดการเรียนการสอนจะมุ่งเน้นด้านวิชาอาชีพ ซึ่งการนำหลักสูตรดังกล่าวมาใช้ยังเป็นเรื่องใหม่ ย่อมพบปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการใช้หลักสูตรมากบ้าง น้อยบ้าง ทั้งขึ้นอยู่กับสภาพความพร้อมของโรงเรียน